

optimal disclosure of the professional and personal potential of teachers, forming in them the ability to self-development, self-determination and self-realization according to the modern methodological and normative provisions of the development of domestic education. Besides, there are contradictions between social orders for the training of specialists who are able to carry out professionally their functions in various social and pedagogical situations according to the needs of the development of modern elementary school and the real possibilities of the existing system of professional training of future primary school teachers, which do not fully encourage them to professional reflection, self-knowledge, self-determination, search of the personally meaningful sense of profession.

Key words: adaptation, reflection, social reflection, competence, educational process; higher pedagogical educational institution, future teachers, socialization, diagnostic tools.

Отримано 25.01.2018

УДК 378.091.12.012.011.3-051:336.7

Л. С. Покудіна
pokudina@i.ua

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Покудіна Л. С. Експериментальне дослідження ефективності застосування міждисциплінарного підходу у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування. У сучасному суспільстві міжнауковий синтез, інтеграція і взаємопроникнення наук набувають масштабного характеру, а міждисциплінарність стає головною особливістю сучасної науки. Саме тому розширюється спектр міждисциплінарних досліджень і в галузі освіти.

Подолання кризи, в якій перебуває економічна наука, неможливе без зміни формату, збагачення методології досліджень, наповнення її інструментарієм міждисциплінарного характеру. Серед науковців і педагогів вищої школи триває пошук механізму удосконалення методики викладання, підвищення ефективності форм і методів навчання на основі міждисциплінарних зв'язків.

Для економічних галузей знань, економічної науки і освіти інститут міждисциплінарності є особливо актуальним. Упровадження міждисциплінарного підходу у навчальний процес підготовки майбутнього бакалавра з фінансів, банківської справи та страхування передбачає розширення у структурі навчальних програм із спеціальних дисциплін міждисциплінарного компонента, розроблення навчально-методичного забезпечення, що сприяє реалізації міждисциплінарної інтеграції у процесі підготовки фахівця.

Цілеспрямоване використання міждисциплінарних зв'язків у процесі викладання фінансових дисциплін є засобом, що об'єднує предметні знання, уміння і навички, одержані з інших видів навчальної діяльності, розширює інформаційні межі досліджуваного предмета, розвиває професійні навички в області обліку. Міждисциплінарна інтеграція не тільки забезпечує ефективність навчального процесу, а й розвиває інтерес до професії.

У статті висвітлено проблеми застосування міждисциплінарного підходу до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування. У процесі наукового дослідження було визначено рівні готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності та критерії сформованості професійних компетентностей. Грунтуючись на результатах констатувального експерименту, ми виявили низку недоліків у процесі фахової підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування. З метою їх усунення було визначено педагогічні умови, втілюючи та дотримуючись яких зростає позитивна динаміка рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх фахівців фінансової сфери, про що свідчать результати формульованого експерименту.

Ключові слова: міждисциплінарність, міждисциплінарний підхід, міждисциплінарна інтеграція, професійна підготовка, інтегративний підхід у професійній освіті, професійна

компетентність, педагогічний експеримент, організаційно-педагогічні умови, інтерактивні технології навчання.

Покудина Л. С. Экспериментальное исследование эффективности применения междисциплинарного подхода в профессиональной подготовке будущих бакалавров финансов, банковского дела и страхования. В современном обществе межнаучный синтез, интеграция и взаимопроникновение наук приобретают масштабный характер, а междисциплинарность становится главной особенностью современной науки. Именно поэтому расширяется спектр междисциплинарных исследований и в области образования.

Преодоление кризиса, в котором находится экономическая наука, невозможно без изменения формата, обогащения методологии исследований, наполнения ее инструментарием междисциплинарного характера. Среди ученых и педагогов высшей школы продолжается поиск механизма совершенствования методики преподавания, повышения эффективности форм и методов обучения на основе междисциплинарных связей.

Для экономических отраслей знаний, экономической науки и образования институт междисциплинарности является особенно актуальным. Внедрение междисциплинарного подхода в учебный процесс подготовки будущих бакалавра финансов, банковского дела и страхования предусматривает расширение в структуре учебных программ по специальным дисциплинам междисциплинарного компонента, разработку учебно-методического обеспечения, способствует реализации междисциплинарной интеграции в процессе подготовки специалиста.

Целенаправленное использование междисциплинарных связей в процессе преподавания финансовых дисциплин является средством, объединяющим предметные знания, умения и навыки, полученные из других видов учебной деятельности, расширяет информационные границы исследуемого предмета, развивает профессиональные навыки в области учета. Междисциплинарная интеграция не только обеспечивает эффективность учебного процесса, но и развивает интерес к профессии.

В статье освещены проблемы применения междисциплинарного подхода к профессиональной подготовке будущих бакалавров финансов, банковского дела и страхования. В процессе научного исследования были определены уровни готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности и критерии

формирования профессиональных компетенций. Основываясь на результатах констатирующего эксперимента, мы обнаружили ряд недостатков в процессе профессиональной подготовки будущих бакалавров финансов, банковского дела и страхования. С целью их устранения были определены педагогические условия, воплощая и следуя которым выросла положительная динамика уровня формирования профессиональных компетенций будущих специалистов финансовой сферы, о чем свидетельствуют результаты формирующего эксперимента.

Ключевые слова: междисциплинарность, междисциплинарный подход, междисциплинарная интеграция, профессиональная подготовка, интегративный подход в профессиональном образовании, профессиональная компетентность, педагогический эксперимент, организационно-педагогические условия, интерактивные технологии обучения.

Постановка проблеми. Події, що останніми роками відбулися в Україні – зміна політичного устрою, демократизація, інформатизація та комп'ютеризація суспільства, науково-технічний прогрес, міграція фахівців та посилення конкуренції на ринку праці – докорінно змінили вимоги до підготовки фахівців різного профілю й до професійної освіти загалом. Виходячи із зазначених змін, майбутній фахівець має бути висококваліфікованим, конкурентоспроможним, мати достатній інтелектуальний капітал, швидко пристосовуватися до змін й орієнтуватися в оточуючій дійсності. Тому ми вважаємо, що професійна підготовка майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування на сучасному етапі розвитку країни є одним із важливих та актуальних завдань професійної освіти.

Для належного виконання професійних обов'язків майбутні фахівці мають володіти низкою якостей. Високо цінується професійна компетентність, ділова завзятість, здатність до ризику та прийняття самостійних рішень. Для успішної діяльності фахівця будь-якої сфери цінуються такі якості, як: пошукова активність, соціальна відповідальність, організованість, практична спрямованість, вольова наполегливість.

У майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування також продовж навчання мають сформуватися компетенції у сфері економічної діяльності (економічне мислення; знання методів економічного аналізу; наявність системного

уявлення про структуру і тенденції розвитку української та світової економіки; знання принципів прийняття і реалізації економічних рішень на мікро- та макрорівнях; уміння використовувати економічну інформацію у професійній, виробничій діяльності і повсякденному житті; уміння здійснювати пошук економічної інформації; уміння проводити економічний, стратегічний аналіз та оцінку фінансово-господарської діяльності підприємств; уміння проводити контроль, аудит, перевірку грошових коштів, виробничих запасів, основних фондів у підприємствах, організаціях, установах тощо); компетенції в інших сферах професійної діяльності (система знань з фінансів, маркетингу, аудиту, міжнародної економіки, права, менеджменту; знання нормативно-правової бази); інформаційно-комп'ютерна компетенція (стосується роботи з комп'ютерною технікою і визначається таким переліком знань та вмінь: знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки; уміння працювати в мережі Internet; уміння користуватися електронною поштою; уміння працювати із спеціалізованим програмним забезпеченням; уміння ефективно застосувати інформаційні технології і відповідні програми у професійній діяльності); комунікативна компетенція (знання ділового етикету та основ конфліктології, толерантність до існування інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивна установка щодо себе й оточуючих тощо); компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, самоефективність, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти впродовж життя тощо); виробничо-діяльнісна компетенція (передбачає знання посадових інструкцій згідно з кваліфікацією фахівця, а саме: обізнаність з вимогами, функціями, правами, обов'язками; знання основ етикету) [1].

Однак аналіз готовності до професійної діяльності та сформованості основних професійних компетентностей майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування свідчить про низький її рівень у студентів та було виявлено низку недоліків, а саме: консервативність системи професійної підготовки, використання традиційних методів навчання, автономність навчальних дисциплін у вищій школі, низька мотивація викладачів до використання інноваційних технологій навчання, фрагментарне використання міждисциплінарного підходу при викладанні фахових дисциплін та ін. Це спонукало нас до визначення педагогічних умов та створення моделі підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів,

банківської справи та страхування на засадах міждисциплінарного підходу.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукових праць з педагогіки і психології дав змогу виділити провідні аспекти наукових досліджень означеної проблеми: обґрунтування теоретико-методологічних засад підвищення якості освіти (В.Краєвський, О.Сидоренко, М.Степко та ін.); теоретичні засади особистісно орієнтованої освіти (А.Алексюк, А.Остапенко, М.Фіцула та ін.); модернізація професійної освіти (Н.Булгакова, Я.Кічук, І.Козловська, Е.Лузік, Н.Ничкало, О.Романовський та ін.). Активізуються пошуки науковців з проблеми формування компетентності спеціаліста фінансового профілю (О.Аксьонова, Ю.Боцюра, О.Гончарова, Л.Дибкова, Г.Чопорова та ін.). Проблемі міждисциплінарної інтеграції приділяли увагу багато вітчизняних і зарубіжних учених (М.Антонов, М.Данилов, І.Огородников, О.Шмідт, Г.Юрков та інші). Сучасний стан дослідження цієї проблеми висвітлений у працях І.Зверева, Л.Кулагіна, В.Максимової, О.Савченко, М.Сорокіна, С.Тадіяна, В.Федорової та ін.

Значна кількість досліджень, присвячених проблемі знання в галузі фінансування, формуванню професійної культури у студентів-фінансистів свідчить про актуальність та значущість означеної проблеми у системі вищої освіти. Водночас ця проблема ще не знайшла достатнього вирішення.

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття особливостей експериментального дослідження із вивчення й оцінка впливу структурно-функціональної моделі та виокремлених організаційно-педагогічних умов на якість підготовки до професійної діяльності майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування на засадах міждисциплінарного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчання у вищому навчальному закладі для студента – особливий період набуття псевдопрактичного досвіду, тобто здійснення навчальної діяльності заради того, щоб засвоїти обрану професію. Однак, долучаючи майбутнього фахівця до професії, викладачі зіштовхуються із протиріччям, що проявляється в тому, що організація навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі в традиційному варіанті неадекватна майбутній професійній.

Проведене нами дослідження показало, що вища освіта в сучасних умовах може виконувати властиві їй функції лише за

умови організації освітнього процесу з урахуванням досягнень науки та практики, систематичного оновлення всіх аспектів освіти, відповідно до змін у сфері науки, економіки, техніки й технологій.

Тому виникла необхідність у вихованні нової генерації фінансових працівників, які не тільки володіли б спеціальними знаннями та практичними вміннями у своїй галузі на високому рівні, але й мали навички загальнокультурної компетенції всебічно розвиненої особистості. Забезпечити це можна шляхом модернізації навчально-виховного процесу в напрямі здійснення міждисциплінарних зв'язків та пошуку нових методик навчально-виховної діяльності.

Опрацювання змісту навчальних програм, анкетування студентів бакалаврату та викладацького складу, психологічне діагностування, спостереження за майбутніми фахівцями з фінансів, банківської справи та страхування дало змогу виявити недоліки у формуванні професійних і зокрема міждисциплінарної компетентності, що були зазначені вище.

З метою усунення протиріч та підвищення ефективності й якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування, нами було обґрунтовано педагогічні умови, серед яких можна визначити такі: забезпечення позитивної мотивації майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування на основі реалізації інноваційних педагогічних технологій; створення професійно-орієнтованого освітнього середовища шляхом моделювання професійних ситуацій та впровадження міждисциплінарних курсів, зокрема міждисциплінарного спецкурсу “Інформаційні технології у професійній діяльності фінансиста”, орієнтації змісту професійної підготовки на формування комплексу знань, умінь та навичок з фінансово-економічної діяльності засобами міждисциплінарних зв'язків.

На особливу увагу заслуговує розвиток позитивної мотивації у студентів бакалаврату, адже це проблема є однією з центральних у педагогіці. Оскільки результат засвоєння знань значною мірою залежать від залучення студентів до активної пізнавальної діяльності й зацікавленості того, хто навчається, то мотиваційний компонент є невід'ємною складовою навчального процесу.

Кожен викладач у своїй професійній діяльності має не лише володіти достатнім рівнем педагогічної майстерності, але й створювати умови для успішного формування та стимулювання

творчої діяльності студентів, уміння допомогти спрямувати діяльність студента в належне русло.

Вважаємо, що однією з важливих функцій викладача є стимулювання позитивної мотивації кожного студента у процесі організації різноманітних видів діяльності. Позитивною мотивацією навчальної діяльності студентів може бути створення викладачем проблемної ситуації, що спонукає студентів до пошуку вирішення проблеми, крок за кроком підводячи їх до мети [2, с.127]. Репродуктивне відтворення студентом навчального матеріалу давно відійшло у минуле, а моделювання та створення на заняттях ситуацій, максимально наближених до реальних умов, долучає студента до практичної професійної діяльності із використанням знань та умінь із цілого спектру навчальних дисциплін, тим самим дає змогу зрозуміти та раціонально використовувати одержані міждисциплінарні знання та усунути протиріччя між теорією та практикою.

Важливою умовою також є застосування інноваційних технологій і методів навчання, що орієнтовані на професійний розвиток особистості й набуття професійного досвіду, активізація та міждисциплінарна інтеграція знань, умінь та навичок, одержаних у процесі навчання. За інтерактивного навчання навчально-виховний процес організовується таким чином, що практично всі студенти задіяні у навчальній діяльності, мають можливість діяти залежно від наявних знань. Спільна діяльність у процесі засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен вносить свій особистий внесок, здійснюється обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Професійна діяльність бакалавра з фінансів, банківської справи та страхування передбачає командну співпрацю, а отже важливо залучати студентів до групової роботи. Навчальне співробітництво визначається провідним у розвитку особистості, адже розв'язання поставленої навчальної задачі, проблеми чи практичної ситуації відбуватиметься за умов взаємної підтримки, відповідальності за спільну діяльність й в атмосфері доброзичливості. Незаперечними перевагами групової роботи є підвищення рівня осмислення матеріалу, зростання числа нестандартних рішень, різностороннє дослідження й позитивне ставлення до навчального матеріалу, уміння грати різні соціальні ролі.

Фінансист має уміти моделювати фінансово-господарські ситуації, проводити порівняльний аналіз і прогнозування варіантів розвитку, формулювати аналітичні висновки. Тому й не дивно, що

серед практичних занять найбільшу популярність отримали розв'язання реальних практичних завдань, що свідчить про намагання викладачів якомога більше (в межах доступних засобів та можливостей) наблизити освітній процес до майбутньої професійної діяльності. Також значного поширення набули проблемні ситуації та дискусії.

На жаль, досі нераціональним є слабе використання ігрових ситуацій та рольових ігор. Проте саме в такій формі діяльності, студенти можуть не лише застосувати набуті ними знання та компетентності, у тому числі й міждисциплінарні, але й відчути всю відповідальність за прийняття рішень, правильність розрахунків, наслідки некерованості систем і т.п.

Для поглиблення міждисциплінарних знань та умінь з фахових дисциплін для майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування ми розробили і ввели спецкурс «Інформаційні технології у професійній діяльності фінансиста».

Метою викладання спецкурсу була активізація інтересу студентів до окремих питань використання можливостей сучасних інформаційних технологій для роботи з фінансовими даними та підготовка бакалаврів до використання інформаційних технологій як інструменту розв'язування практичних задач у фінансовій сфері на високому рівні.

Серед завдань спецкурсу слід назвати такі: вивчення сучасних інформаційних технологій в економіці; огляд програмного забезпечення інформаційних технологій в економіці та їх класифікація; вивчення основ математичного та комп'ютерного моделювання; знайомство студентів із можливостями передачі та захисту фінансової інформації; уточнення перспектив розвитку інформаційних технологій у фінансово-економічній сфері тощо.

До структури спецкурсу входить теоретичний та практичний блоки й контрольні завдання, що дають змогу проконтролювати рівень засвоєння навчального матеріалу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Під час формувального експерименту у професійну підготовку майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування впроваджено педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності на засадах міждисциплінарного підходу. Особливість визначених педагогічних умов полягала в тому, що їх реалізація здійснювалася комплексно шляхом поєднання і доповнення одна одної. Це знайшло відображення в моделі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів,

банківської справи та страхування на засадах міждисциплінарного підходу, що стала сукупністю теоретичної та практичної діяльності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, охоплювала всі компоненти педагогічного процесу та передбачала формування у майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування професійних компетенцій, які необхідні для забезпечення якісної підготовки конкурентоспроможного та мобільного фахівця-професіонала.

Організація формувального експерименту показала ефективність упровадження виокремлених та обґрунтованих педагогічних умов застосування міждисциплінарного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування.

Перспективами подальших наукових розвідок є розроблення методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Лисак О.Б. Формування компетентностей майбутнього фахівця-економіста / О.Б. Лисак // Матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Соціум. Наука. Культура». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/lisak-ob-formuvannya-kompetentnostey-maybutnogo-fahivtsya-ekonomista/>

2. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности : учеб. пособие / С. Д. Смирнов. – М. : Изд. центр “Академия”, 2001. – 304 с.

3. Рыбакова О.М., Гирбасова Е.М. Междисциплинарный подход в компетентностном формате к преподаванию финансово-экономических дисциплин / О.М. Рыбакова, Е.М. Гирбасова // Международный Научный Институт "Educatio". - 2015. - № 8(15) - с. 55-59.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Lisak O.B. Formuvannja kompetentnostej majbutn'ogo fahivcja-ekonomista / O.B. Lisak // Materiali Dev'jatoï mizhnarodnoï naukovo-praktichnoï internet-konferencii «Socium. Nauka. Kul'tura». [Elektronnijresurs]. Rezhim dostupu: <http://intkonf.org/lisak-ob-formuvannya-kompetentnostey-maybutnogo-fahivtsya-ekonomista/>

2. Smirnov S.D. Pedagogika i psihologija vysshego obrazovanija: ot dejatel'nosti k lichnosti : ucheb. posobie / S. D. Smirnov. – M. : Izd. centr “Akademija”, 2001. – 304 s.

3. Rybakova O.M., Girbasova E.M. Mezhdisciplinarnyj podhod v kompetentnostnom formate k prepodavaniju finansovo-jekonomicheskikh disciplin / O.M. Rybakova, E.M. Girbasova // MezhdunarodnyjNauchnyjInstitut "Educatio". - 2015. - № 8(15) - s. 55-59.

Pokudina L. Experimental study of the effectiveness of applying the interdisciplinary approach in the vocational training of future bachelors in finance, banking and insurance. In modern society interscientific synthesis, integration and interpenetration of science purchase a massive character and interdisciplinarity becomes the main feature of modern science. That is why range of interdisciplinary research expands in the branch of education too.

Overcoming the crisis, in which the economics is not possible without changing of format enriching of methodology research, filling it with tools of crossdisciplinary. Among the scholars and teachers of high school, the search of mechanism for improving teaching methods, improving the efficiency of forms and methods based on interdisciplinary connections continue.

For economic disciplines, economics and education institute of interdisciplinarity is particularly important. Introduction of multidisciplinary approach in the educational process of preparing the financier would expand in the structure of educational programs in specialized disciplines of interdisciplinary component, developing teaching which contributes to the interdisciplinary integration in the training.

Targeted using of interdisciplinary connections with different specialized disciplines in teaching financial subjects is a tool that combines substantive knowledge and skills obtained in other learning activities, expanding the boundaries of the investigated object of information, develop professional skills in accounting. Interdisciplinary integration not only ensures the effectiveness of the educational process, but also develops an interest to the profession.

The article reveals the problems of applying the interdisciplinary approach to the vocational training of future bachelors in finance, banking and insurance. In the course of the scientific research, the level of readiness of future specialists for professional activity and the criteria for the formation of professional competence have been determined. Based on the findings of the qualifying experiment, we have identified a

number of shortcomings in the process of the training of future bachelors in finance, banking and insurance. In order to eliminate them, the pedagogical conditions have been defined. Realizing and adhering to these conditions the positive dynamics of the level of professional competence formation of future specialists in the financial sphere has increased, as evidenced by the results of the forming experiment.

Key words: interdisciplinarity, interdisciplinary approach, interdisciplinary integration, vocational training, integrative approach in vocational education, professional competence, pedagogical experiment, organizational and pedagogical conditions, interactive learning technologies.

Отримано 07.02.2018

УДК 316.6

Я. М. Раєвська

raewskaya@ukr.net

Н. Л. Мишевська

natasha1994lait@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ

Раєвська Я. М., Мишевська Н. Л. Соціальна допомога людям похилого віку. У статті розглядається соціальна допомога людям похилого віку. На сучасному етапі проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку перебувають у центрі уваги багатьох соціальних інститутів, що спрямовують свою діяльність на наукове обґрунтування та розроблення стратегій забезпечення достатнього рівня життя даної вікової групи. Самотність – це переживання, що викликає комплексне і гостре відчуття, яке виражає певну форму самосвідомості, і що показує розкол основний реальної мережі відносин і зв'язків внутрішнього світу особистості.

Розкрито соціально-психологічні особливості людей похилого віку, а саме відчуття самотності, цінність соціального розуміння якої полягає в акцентуванні уваги на важливості даного феномена